

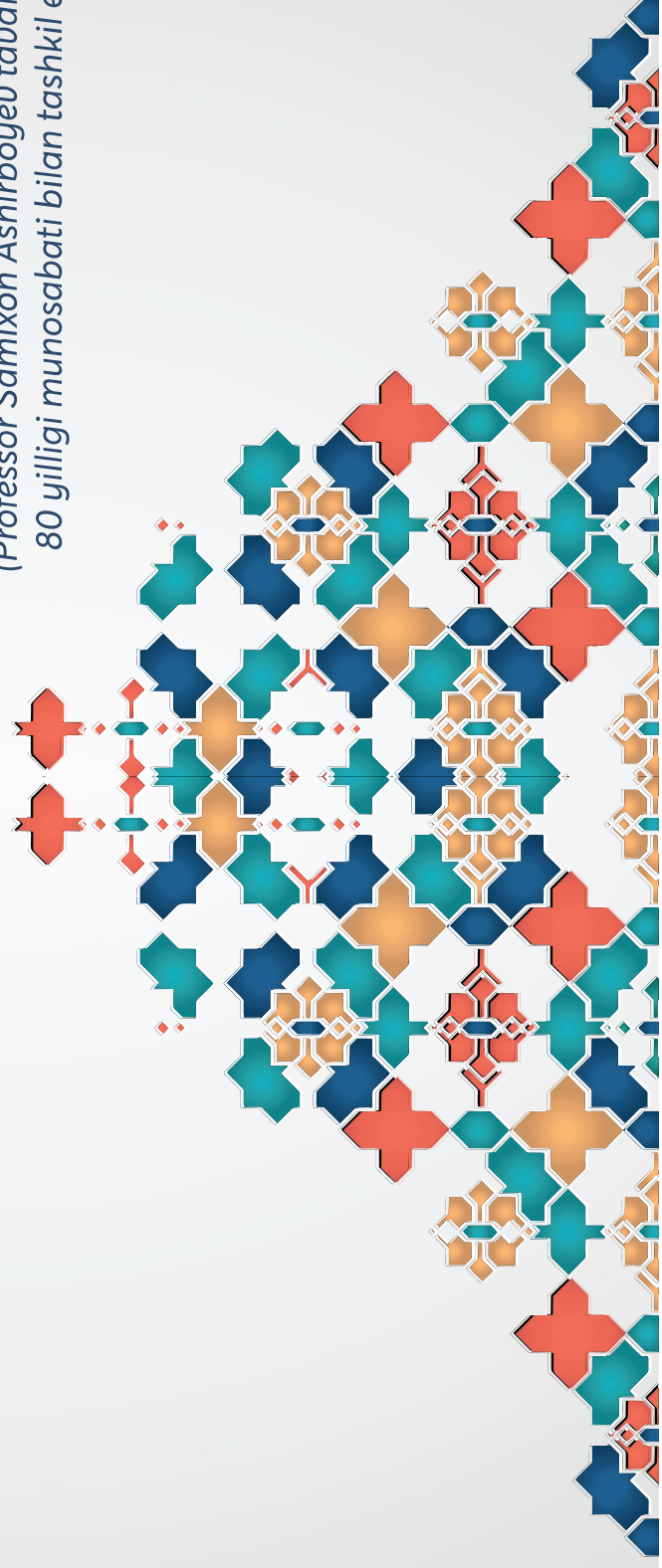

“O‘ZBEK FOLKLORI VA SHEVALARI TADQIQOTLARI: AMALIYOT, METODOLOGIYA, YANGICHA YONDASHUV”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy
konferensiya materiallari

2026-yil 23-may

*(Professor Samixon Ashirboyev tavalludining
80 yilligi munosabati bilan tashkil etilgan)*

“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*” mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari
/ Mas’ul muharrir: Sh.Sirojiddinov. – Toshkent, 2026. bet.

Mas’ul muharrir:
Shuhrat Sirojiddinov
filologiya fanlari doktori, akademik

Tahrir hay’ati:

Normurodova N.Z. filologiya fanlari doktori, professor;
Jabborov N.A. filologiya fanlari doktori, professor;
Ashirboyev S. filologiya fanlari doktori, professor;
Tilavov A.X. filologiya fanlari nomzodi, dotsent;
Xidraliyeva Z.R. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Aliqulova H.Q. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi;
Turdialiyev A.X. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Alimardanov E.I. filol.fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), kattao‘qituvchi;
Qodirov U.A., katta o‘qituvchi.

Ushbu to‘plamda Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O‘zbek tili va adabiyoti universitetida 2026-yil 23-mayda o‘tkazilgan **“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*”** mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari hamda filologiya fanlari doktori, professor Samixon Ashirboyevning tabarruk yoshi munosabati bilan yo‘llangan tabriklar o‘rin olgan.

To‘plam materiallaridan filolog mutaxassislar, ilmiy tadqiqotchilar, magistratura va bakalavriat talabalari, shuningdek, keng o‘quvchilar ommasi foydalanishlari mumkin. Maqolalar sifati, mazmuni va haqiqiyliги uchun muallifning o‘zi javobgar hisoblanadi.

	Nurafshon shahar shevasining ayrim dialektal xususiyatlari	
15	Sadoqat RAJABOVA, Ishtixonda yashovchi etnik arablar	246
16	Umarjon QODIROV, Shonazar Shoabdurahmonov – lingvofolkloristika asoschilaridan	249
17	Gulchexra AHATOVA, Toyloq shevasidagi iboralar va ularning ingvomadaniy tahlili	253
18	Hayotxon SOTIMOVA, Xorazm o‘zbek shevalarida oila konseptining urf-odat va marosimlardagi lingvomadaniy ifodasi	260
19	Ramazon ORTIQOV, “Ikkilamchi nominatsiya” tushunchasining ilmiy adabiyotlardagi talqini	264

3-SHO‘BA. DIALEKTAL LEKSIKOGRAFIYA, DIALEKTAL KORPUS, TOPONIMIYA VA LINGVOKULTUROLOGIYA

1	Hamidulla DADABOYEV, XI–XII asr turkiy til tibbiy terminologiyasi tizimining “devonu lug‘otit turk”da aks etishi 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/PTYD5470	271
2	Nishonboy HUSANOV, “Lug‘ati chig‘atoyi va turkiy” – o‘zbek shevalarini o‘rganishda muhim tarixiy manba 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/MAKE1648	276
3	Baxtiyor MENGLIYEV, Dilrabo ELOVA Lingvo-mantiqiy ekspertiza: yuridik lingvistikada integrativ yondashuv masalasi	281
5	Muhayyo HAKIMOVA, Milliy tafakkurning abstrkat leksika shakllanishiga ta’siri 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/MBYM8287	284
6	Nilufar ABDURAXMONOVA, Nasima ABDULLAYEVA, Dialektal birliklarning raqamli korpus modelini yaratish masalalari 10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/TYZS7723	292
7	Zamira DJURABAYEVA, Fitonimlarning dialektal tabiati haqida ba’zi mulohazalar	297
8	Muyassar XOLOVA, Dialektal korpusda olmosh so‘z turkumining teglanishi	300
9	Anvarbek TURDIALIYEV, Ma’lumotlar bazasini shakllantirish va qidiruv tizimiga joylashtirish masalalari	304
10	Gulxayo ISABAYEVA, Sardor JO‘RAQULOV Tog‘ay Murod nasrida dialektizmning o‘rni (Otamdan qolgan dalalar romani misolida)	313
11	Feruza AMINOVA, Badiiy matnda nurota shevasiga xos morfologik shakllarning qo‘llanishi va uslubiy vazifasi	316
12	Oynisa XOJIYEVA, O‘zbek va turk tillarida paremiologik birliklarning struktur-semantik va funktsional munosabati	320
13	Dildora AMIROVA, “Bobur” antroponimining badiiy matnlarda allyuziv nom sifatida qo‘llanilishi	325
14	Kamola NOSIROVA, Dialectological features and lexical layer of alla texts in tashkent region	328

DIALEKTAL KORPUSDA OLMOSH SO'Z TURKUMINING TEGLANISHI PRONOUN WORD CLASS LABELING IN THE DIALECT CORPUS

Muyassar XOLOVA,

TerDU O'zbek tilshunosligi kafedrası dotsenti,

Filologiya fanlari falsafa doktori

10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/EGVX1708

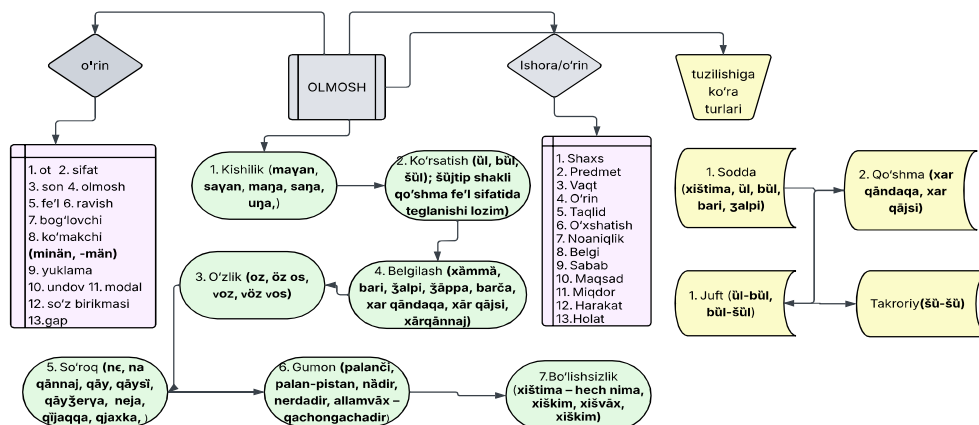
Annotation. *This article examines the morphological annotation of a dialect corpus and existing experience in applied linguistics worldwide in this regard. Conclusions are provided regarding the semantic types of pronouns in the corpus of Uzbek dialects, their annotation, and their use.*

Key words: *dialect corpus, Surkhandarya dialects, pronoun annotation, demonstrative pronouns, possessive pronouns.*

Korpus lingvistikasida olmoshlarning turli ma'nolarining ishlatilishini ijtimoiy kontekstning qayerida, qay holatda va qachon foylanganligini aniqlashda katta matnlar to'plami yordamga keladi [H.Yan:2018], chunonchi, ingliz-xitoy tillarda tadqiqotlar xitoy tiliga nisbatan ingliz tilida olmoshlardan keng foydalanilganligini ko'rsatadi, bu esa janr *patterni* (uslubi) bilan bog'liq bo'lib kontekstual olib qaraganda, shaxsni ifodalovchi olmoshlarda moslik; nisbiylikni ifodalovchi olmoshlarda esa nutq maqsadi va janr cheklovlari sababli farqlilik ko'proq ko'zga tashlanadi [E.Jang: 2015].

Jahon lingvistikasida olmoshning so'z turkumi xorvat va avstriya nemis tilida [E.Pavlinušić:2023], diaxron aspektida [L.Zhijun:2021], ingliz akademik nasrda bog'lovchi vosita sifatida [G.Bethany:2010], olmoshning korpusdagi konstruksiyalash esa katalon tilida qisman o'yin va korpus ma'lumotlaridan foydalanish [L.Mayol:2010], eston tilida ko'rsatish olmoshli konstruksiyalarda [NP- noun phrases] aniqlovchi vazifasida kelishi [P. Taremaa:2021], koreys matnlar korpusida [Chul-Kyu Kim: 2009], til korpusida ingliz tilidan xitoy tiliga tarjima qilingan bolalar adabiyotida turkumning qo'llanish darajasi [X. Zhang:2020], ingliz va koreys matnlarida shaxs olmoshlarini korpus ma'lumotlaridan foydalanib tadqiq etish [Chul-Kyu Kim: 2009] doirasidagi tadqiqotlarni kuzatdik.

O'zbek dialektologiyasida esa dastlabki tadqiqotlar N.Ahmedov izlanishlarida kuzatildi. Unda men, sen olmoshlari Andijon shevasida adabiy normaga mosligi hamda bu kabi holat qarluq-uyg'ur shevalariga mansub boshqa shevalarda kuzatilmasligini aytib o'tadi [N.Ahmedov:1965,38]. Surxondaryo viloyati etnik aholi shevasi aksariyat qipchoq lahjasiga oidligi sabali, olmoshlarning korpusda akslanishi bilan bog'liq xarakterli jihatlarini ochish uchun, uning barcha lahjalarida qo'llanuvchi formalariga oid shakllari va fonetik variantlarini ko'rsatib o'tish joiz, deb hisoblanadi. (1-sxemaga qaralsin)

I- Shevalar korpusida olmosh turkumining ma'noviy turi

Tadqiqot davomida Surxondaryo viloyati Boysun shevasi aks etgan dialect.uz saytini kuzatganimizda 502 ta dialectning 2 tasi olmosh turkumiga xosligiga guvoh bo'ldi(1-rasmga qaralsin).

1-jadval.

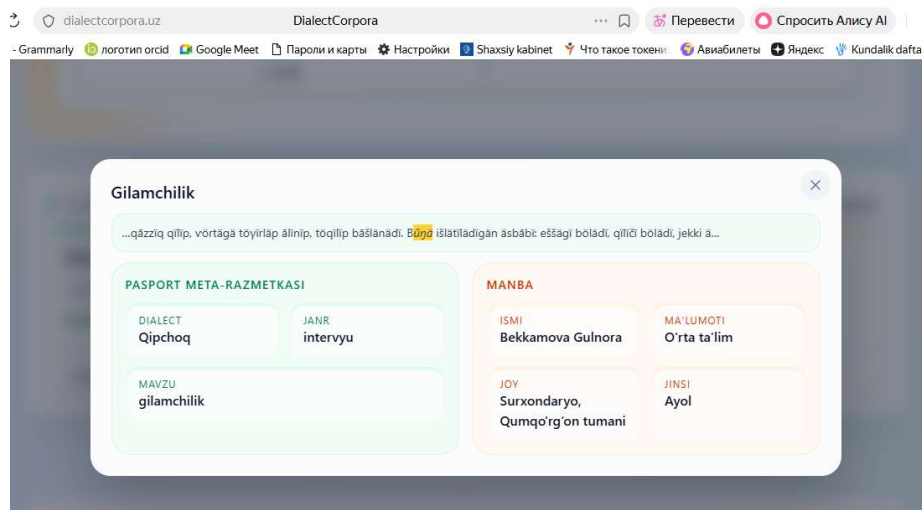
Adabiy til	Transliteratsiya	Transkripsiya	Turkum	Sheva izohi	Misolalar	Sinonim	Omonim	Antonim	O'zlashgan qatlam	Rus tilida	Ingliz tilida
Bu	Bul	Bül	Olmosh	Ko'rsatish olmoshi	Avazxon u bachchag'ar bul qanday sirli savdo bo'ldi deb alami toza bo'lib...				-	Это	this
Pukka	Pukka	Pükä	Olmosh	Oshiqning sirti qabariq, chikkaga qarshi do'mboq tomoni qaragan holati, bu yerda bunday degan ma'noda	Ora cho'lda G'irko'k ot, Gohi pukka, Mallia savdogar [224]				-		The deep surface-facing state of the lover means that here

1-jadval. dialect.uz saytida olmosh so'z turkumi

Ikkinchi nuqtada Surxondaryo shevalari korpusida (<https://dialectcorpora.uz/search?>) jami 300 ga yaqin kiritilgan matnning tarkibida olmoshlarning dialektometrikasiga e'tibor qaratdik va quyidagi holatga guvoh bo'ldik. Unga ko'ra: saña (1): *Ketasañma, 'ujiñdi sāyindiñma? -dijdi, -Ha, - dijdi*". "Majli, saña žavāp perāmān", - dijdi. *Kampir Zimrātkā sārpa -pārpā qip peradi...*; sāñä (1): *...nasixatlar beriṭti, köpkina sirli sözlar orgatiṭti. Mändän sāñä bir jädgārliq bosin dep bir gilāmča beriṭti. Bala čaldan sö...*; *...jetganda bir čälga žölirṭti. U bilan anča su:bat qilṭti*; uña(1): uña köoop nasixatlar beriṭti, köpkina sirli sözlar orgatiṭti.; hech

bo'lishsizlik olmoshi bilan bog'liq 20 ta natija: *Qavzāq kijimdāgini tāpsin-tāpsin qilār ekān. Heč kim tāpālmājdi. Ū qavzāqni içigā qandāj tāpādi.*; hər so'zi bilan bog'liq 44 ta natija: *...a:p tārbüzdi jaxši xāsilini ālāmān, serxāsil bōsin desānjiz, hār bittā köčätti tāgigā bir čini kāsā, bir čini kāsā biägümiš ...* kabi natijalarni ko'rish mumkin (1-rasmga qarang).

1-rasm

1-rasm. <https://dialectcorpora.uz/search?mode=char&q=būñā>

Xulosa o'rnida shuni aytish joizki, 300 ga yaqin sheva materiallarida olmosh turkumiga xos bo'lgan birliklardan har va hech so'zlari yordamida hosil bo'luvchi olmosh so'z turkumlari boshqa ma'noviy turga nisbatan ko'proq qo'llanishi Surxondaryo shevalari tarkibida ta'kidga alohida o'rin berilgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Yan H, Li Y. A Corpus-Based Investigation of the Distributional Patterns of English and Chinese Pronouns. *International Journal of Language and Linguistics*. 2018;5. doi:10.30845/ijll.v5n4p15
2. Jang E, Kim K. A Corpus-based Analysis of the Variation of Relative Pronouns Depending on Genres. 2015.
3. Eva Pavlinušić Vilus, Katharina Korecky-Kröll, Wolfgang U. Dressler. Acquisition of reflexive and reflexively used pronouns in Croatian and Austrian German: A corpus-based study. *Lingua*, Vol. 284, 2023, 103478, ISSN 0024-3841,
4. <https://doi.org/10.1016/j.lingua.2023.103478>.
5. Zhijun Li. Authorial presence in research article abstracts: A diachronic investigation of the use of first person pronouns. *Journal of English for Academic Purposes*, Vol. 51, 2021, 100977, ISSN 1475-1585. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2021.100977>.

6. Bethany Gray. On the use of demonstrative pronouns and determiners as cohesive devices: A focus on sentence-initial this/these in academic prose. *Journal of English for Academic Purposes*, Vol. 9, Issue 3, 2010. P. 167-183, ISSN 1475-1585. <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2009.11.003>.
7. Laia Mayol, Robin Clark. Pronouns in Catalan: Games of partial information and the use of linguistic resources,
8. *Journal of Pragmatics*. Volume 42, Issue 3, 2010. P. 781-799. ISSN 0378-2166. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2009.07.004>.
9. Piia Taremaa, Helen Hint, Maria Reile, Renate Pajusalu. Constructional variation in Estonian: Demonstrative pronouns and adverbs as determiners in noun phrases, *Lingua*, Volume 254, 2021, 103030, ISSN 0024-3841,
10. [https://doi.org/10.1016/j.lingua.2021.103030/\(https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0024384121000024\)](https://doi.org/10.1016/j.lingua.2021.103030/(https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0024384121000024))
11. Chul-Kyu Kim. Personal pronouns in English and Korean texts: A corpus-based study in terms of textual interaction. *Journal of Pragmatics*, Vol. 41, Issue 10, 2009. P. 2086-2099. ISSN 0378-2166, <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2009.03.004>.
12. Xiaomin Zhang, Haidee Kotze, Jing Fang. Explicitation in children's literature translated from English to Chinese: a corpus-based study of personal pronouns. *Perspectives*, Vol.28, Is.5, 2020. 717-736, DOI: [10.1080/0907676X.2019.1689276](https://doi.org/10.1080/0907676X.2019.1689276)
13. Chul-Kyu Kim. Personal pronouns in English and Korean texts: A corpus-based study in terms of textual interaction,
14. *Journal of Pragmatics*. Vol. 41, Is. 10, 2009. P. 2086-2099. ISSN 0378-2166. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2009.03.004>.
15. Ahmedov N. O'zbek adabiy tili va sheva xususiyatlari (Andijon shevasi materiallari asosida) // J.: O'zbek tili va adabiyoti// N.: Fan // №3. 1965. B. 40. B.lar. 36-40.

